

UN CIMITIR MEDIEVAL DIN CETATEA ORADEA

Doru MARTA

Cuvinte cheie: cimitir, cetate, săpături arheologice

Key words: cemetery, fortress, archaeological excavations

Cercetările arheologice desfășurate în ultimul deceniu și jumătate în cetatea orădeană au delimitat câteva orizonturi de înmormântări, care prin caracteristici specifice, amplasare stratigrafică și inventar aparțin secolelor XV – XVI, asediului din anul 1598, respectiv asediilor din anii 1660 și 1692¹. În multe cazuri marile șantiere de construcție din cetate, îndeosebi transformările radicale legate de ridicarea cetății bastionare și Palatului Princiar din intervalul 1569 – 1650 au deranjat profund orizontul de locuire și înhumare medieval.

În vara anului 2000 în pivnița fațadei Palatului Princiar, într-o încăpere aflată pe latura de nord-vest a clădirii aflată în interiorul cetății, a început amenajarea unei săli de expoziție a studenților Facultății de Artă din cadrul Universității din Oradea. Pentru amenajarea pardoselii pivniței au fost degajate gunoaiile strânse de decenii dar și cca. 0,20 m. din nivelul original de călcare. Tocmai în acest nivel au fost delimitate primele schelete, care au impus declanșarea unei săpături arheologice de salvare, care să degajeze, pe cât posibil exhaustiv, cimitirul descoperit. Trebuie menționat faptul că încăperea unde au fost cercetate scheletele are dimensiunile laturilor inegale: cea de nord-vest are 7,27 m., cea de nord-est 10,25 m., latura de sud-vest măsoară 8,07 m., iar cea dinspre nord-vest 8,47 m. A fost săpată o casetă, de formă poligonală neregulată, realitate condiționată de forma și compartimentarea interioară a încăperii, denumită convențional C 1, alături de două secțiuni de control: S 1 (5 x 1,50 m.) aflată în prelungire spre nord-est de caseta C 1 și S 2 (5 x 1,50 m.), orientată paralel cu caseta C 1, orientată nord-est – sud-vest. Menționăm de asemenea că scheletele au fost descoperite exclusiv în caseta C 1, lista lor fiind următoarea:

M 1, descoperit la adâncimea de 0,20 m., în caroul 1, în pivnița aripii de nord-vest a Palatului Princiar, stare de conservare relativ bună, depus pe spate, cu mâinile întinse pe lângă corp, matur, fără inventar.

M 2, descoperit la adâncimea de 0,40 m., în caroul 1, în pivnița aripii de nord-vest a Palatului Princiar, stare de conservare bună, depus pe spate, cu mâinile întinse pe lângă corp, matur, tăiat în partea imediat inferioară bazinului de zidul de vest al Palatului Princiar, orientat est-vest, fără inventar.

M 3, descoperit la adâncimea de 0,20 m., în caroul 1, în pivnița aripii de nord-vest a Palatului Princiar, stare de conservare relativ bună, depus pe spate, cu mâinile întinse pe lângă corp, matur, orientat est-vest, fără inventar.

¹ Pentru mai multe detalii vezi: A. A. Rusu (coordonator), *Cetatea Oradea. Monografie arheologică. Vol. I. Zona Palatului Episcopal*, Oradea, 2002, passim; D. Marta, *Cetatea Oradea în secolele XI – XVII. Monografie arheologică (Teză de doctorat, mss.)*, Cluj-Napoca, 2002, p. 127 – 139.

M 4, descoperit la adâncimea de 0,20 m., în caroul 1, în pivnița aripii de nord-vest a Palatului Princiar, stare de conservare relativ bună, depus pe spate, cu mâinile întinse pe lângă corp, matur, orientat est-vest, fără inventar.

M 5, descoperit la adâncimea de 0,20 m., în caroul 2, în pivnița aripii de nord-vest a Palatului Princiar, stare de conservare relativ bună, depus pe spate, cu mâinile întinse pe lângă corp, matur, orientat est-vest, fără inventar.

M 6, descoperit la adâncimea de 0,20 m., în caroul 2, în pivnița aripii de nord-vest a Palatului Princiar, stare de conservare relativ bună, depus pe spate, cu mâinile întinse pe lângă corp, matur, orientat est-vest, fără inventar.

M 7, descoperit la adâncimea de 0,20 m., în caroul 2, în pivnița aripii de nord-vest a Palatului Princiar, stare de conservare relativ bună, depus pe spate, capul ușor rotit spre dreapta, mâinile întinse pe lângă corp, matur, orientat est-vest, fără inventar.

M 8, descoperit la adâncimea de 0,20 m., în caroul 3, în pivnița aripii de nord-vest a Palatului Princiar, stare de conservare relativ bună, depus pe spate, cu mâinile întinse pe lângă corp, matur, orientat est-vest, fără inventar.

M 9, descoperit la adâncimea de 0,20 m., în caroul 3, în pivnița aripii de nord-vest a Palatului Princiar, stare de conservare relativ bună, depus pe spate, cu mâinile întinse pe lângă corp, matur, orientat est-vest, fără inventar.

M 10, descoperit la adâncimea de 0,25 m., în caroul 4, în pivnița aripii de nord-vest a Palatului Princiar, la nord de pilonul al doilea de susținere al pivniței palatului, stare de conservare relativ bună, depus pe spate, cu mâinile întinse pe lângă corp, matur, orientat est-vest, fără inventar.

M 11, descoperit la adâncimea de 0,25 m., în caroul 4, în pivnița aripii de nord-vest a Palatului Princiar, la nord de pilonul al doilea de susținere a pivniței stare de conservare relativ bună, depus pe spate, cu mâinile întinse pe lângă corp, matur, orientat est-vest, fără inventar.

M 12, descoperit la adâncimea de 0,25 m., în caroul 4, în pivnița aripii de nord-vest a Palatului Princiar, între cei doi piloni de susținere a pivniței, stare de conservare relativ bună, depus pe spate, cu mâinile întinse pe lângă corp, matur, orientat est-vest, fără inventar.

După cum se observă din descrierea scheletelor, în nici un caz nu avem vreun inventar al înhumaților, realitate care poate ridica firesc problema oportunității analizării acestui complex. Foarte repede vom preciza însă, că din numărul de aproximativ 80 de schelete cercetate în cetatea de la Oradea, doar trei au aparținut în mod indubitabil nivelului medieval, concluzie la care s-a ajuns prin compararea orizonturilor stratigrafice din cetate, realitate la care ne-a obligat lipsa și în acest caz a oricărui inventar al înhumaților. Trebuie de asemenea menționat faptul că în preajma nici unuia dintre schelete nu au fost descoperite fragmente de lemn sau cuie, concluzia firească fiind că înhumările au fost făcute exclusiv în giulgiu.

În acest context un ajutor nesperat în descifrarea datării cimitirului din pivnița Palatului Princiar ne-o dă scheletul M 2, tăiat de zidul amintitei clădiri. Debutul construcției Palatului Princiar, cetatea interioară cum a fost uneori denumită, nu a fost stabilit cu precizie, specialiștii în istoria artei oscilând între anii 1618², 1620³ și 1622⁴. Documentele confirmă că arhitectul care a proiectat, la ordinul principelui ardelean Gabriel Bethlen clădirea, a fost veronezul Giacomo Resti, care a executat în intervalul 1618 – 1621 schițele noului edificiu, în perioada amintită începând probabil și lucrările la fundații⁵. Principiul arhitectonic al noii construcții a respectat forma cetății exterioare, cea bastionară, a unui

² Kovács A., M. Țoca, *Arhitecți italieni în Transilvania în cursul secolelor al XVI-lea și al XVII-lea*, în *Studia Univ. Babeș-Bolyai*, 1973, XVIII, nr. 2, p. 26.

³ Balogh Jolan, *Vég Várad vára*, Cluj, 1947, p. 25.

⁴ Gh. Sebestyén, V. Sebestyén, *Arhitectura Renașterii în Transilvania*, București, 1963, p. 106.

⁵ Kovács A., M. Țoca, *op. cit.*, p. 26.

pentagon, cu înjumătățirea axelor și repetiția paralelă a bastioanelor exterioare, rezultatul fiind un ansamblu complet independent față de incinta exterioară a cetății propriu-zise. Până la moartea principelui Gabriel Bethlen în anul 1629, au fost terminate două dintre laturile palatului, majoritatea cercetătorilor oprindu-se asupra celei de vest, fațada edificiului, unde se află în fapt și cimitirul din prezenta notă, alături de latura de sud⁶. Prin această informație cronologică avem și termenul *ante quem* la care a fost deranjat scheletul M 2. Tot în acest context este importantă observația legată de momentul demolării catedralei episcopale, edificiu care a făcut loc parțial noului Palat Princiar. Asediile din anii 1556 – 1557, 1598, 1606 dar și cutremurele din anii 1603, 1604, 1614 au pricinuit grave stricăciuni catedralei dar și vechiului palat episcopal de alături, principele Gabriel Bethlen fiind cel care a decis demolarea lor și folosirea pietrei la ridicarea Palatului Princiar și al bastionului Crăișorul al cetății, probabil nu mult după începutul domniei sale, în anul 1613⁷.

Amplasarea cimitirului aici analizat ne îndreaptă inevitabil spre asocierea lui cu înhumările legate de funcționarea catedralei episcopale romano-catolice de la Oradea, un impozant edificiu gotic, intim legat de cultul Sf. Ladislau, a cărei construcție a început sub păstoria episcopului Andrei Báthory (1329 – 1345), având probabil masivul sprijin financiar al dinastiei angevinilor. Momentul finalizării construcției catedralei este anul 1407⁸. Putem astfel stabili, măcar cu aproximație, termenul *post quem* al cimitirului descoperit în pivnița aripii de nord-vest a Palatului Princiar din interiorul cetății orădene.

Cea mai apropiată analogie, din punct de vedere geografic, cu situl de sub Palatul Princiar este un cimitir medieval cercetat la Sălard, în județul Bihor. Acolo, câteva dintre cele 78 de schelete cercetate, au avut inventar. Cea mai importantă este o monedă datată în anii 1345 – 1347, bătută sub domnia regelui Ludovic cel Mare⁹. O altă piesă care permite bune analogii este un capăt de curea din os, datat în secolele XIV - XV¹⁰. Alte cimitire dateate în același interval sunt, parțial cel cercetat în localitatea Sântion, o comună suburbană a Oradei¹¹ și cel de la Cefa – Rădvani (jud Bihor)¹², dacă ne limităm doar la teritoriul actual al județului Bihor.

În concluzie descoperirea făcută în pivnița Palatului Princiar din cetatea de la Oradea întrește repertoriul cimitirelor din regiune dateate în secolele XV – XVI, un interval cronologic față de care arheologia medievală transilvăneană este încă datoare.

ONE MIDDLE AGE CEMETERY FROM ORADEA FORTRESS

Abstract

In the summer of 2000 in the basement of north-west wing of Princely Palace from Oradea Fortress was unearthed one Middle Age necropolis dated on the basis of fortress stratigraphy and of some analogies from neighborhood areas in the XV – XVIth century. Was investigated 12 graves, no one had inventory. One grave was cut by a wall of Princely Palace, erected in 1629.

⁶ Balogh Jolan, *op. cit.*, p. 32.

⁷ A. A. Rusu (coordonator), *op. cit.*, p. 9.

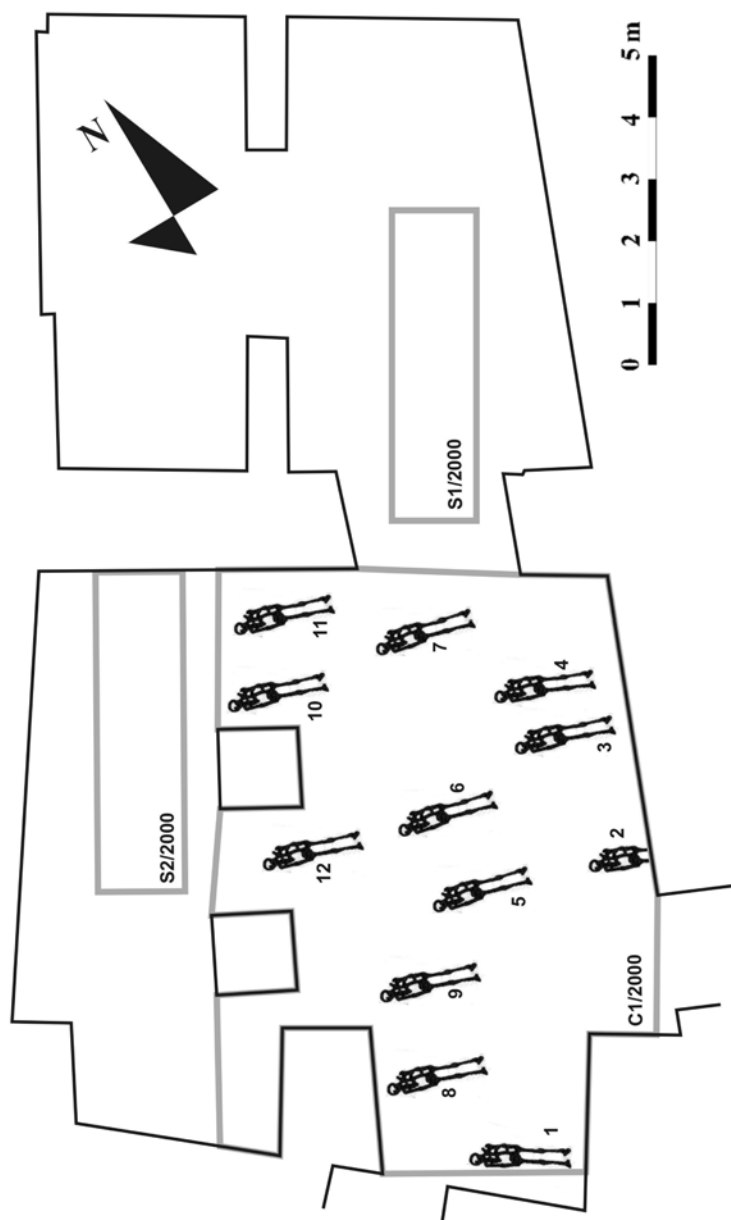
⁸ *Ibidem*, p. 47.

⁹ Gedai I., *Magyar uralkodók pénzeiken*, Budapest, 1991, p. 75.

¹⁰ D. Marta, *Un cimitir medieval descoperit la Sălard (jud. Bihor)*, în *Crisia*, 2001, XXXI, p. 66.

¹¹ Alexandrina D. Alexandrescu, *Săpăturile de salvare de la Sântion (r. Oradea, reg. Oradea)*, în *SCIV*, 1955, VI, nr. 3 – 4, p. 493 – 494.

¹² I. Crișan, *Un mormânt din necropola satului medieval Rădvani*, în *Crisia*, 2004, XXXIV, p. 78.

Cimitirul din pivnița Paltului Princiar din Cetatea Oradea